

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1228979/5

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב צבי בירנבאום – אב"ד, הרב אריה אוריאל, הרב נפתלי הייזלר

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד שלמה אלבוים)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר דבורה בריסק ועו"ד עזרא קונוביץ)

הנדון: החזר חובות וקביעת מועד הקרע בפרודים שניהלו משא ומתן לשלום בית

פסק דין

לפנינו תביעת רכוש בה עלו טענות ביחס לקביעת מועד הקרע וביחס לחובות שונים שרצו לכאורה על המשק המשפחתי ועתה יש להכריע לגביהם במסגרת האיזון הכללי. בתיק הוגשו סיכומים ומהם עולות הטענות הבאות:

עיקר טענות התובע

- א. השבת מחצית תשלומי המשכנתא ממועד הקרע, שחל לדבריו שמונה שנים לפני הגירושין במהלך חודש תמוז תשע"ד. לדבריו, האשה עצמה אמרה בדיון שממועד שיחתה עם הרב [ש'] חדלה לחיות חיי אישות עם הבעל. השיחה היתה בכ"ד מרחשון תשע"ה (17.11.2014).
- ב. הגרוש טוען כי הצדדים חייבים לבתם סך 500 אלף ש"ח. בסעיף 48 לכתב תביעתה מפנה האשה עצמה לחוב זה. לדבריו לווה כספים מהבת לצורך כלכלת הבית.
- ג. בנוסף, תובע שהאשה תשתתף בהחזר הלוואות נוספות שנלקחו מגמחי"ם לצורך נישואי הילדים. סכום הלוואות עולה לסך 92 אלף ש"ח.
- ד. כמו כן תובע שהאשה תשתתף בהחזר הלוואות שנלקחו מ[ב'] ומחברה של הבת לצורך פירעון חוב לבנק לאומי. סכום הלוואות בגין חוב זה 100 אלף ש"ח.

עיקר טענות הנתבעת

- א. מועד הקרע – י"ב אדר ב' תשפ"ב (15.3.2022), שהוא מועד הגירושין. טענת הבעל כי הפגישה אצל הרב [ש'] היא מועד הקרע אינה נכונה, משום שמטרת הפגישה הייתה כינון שלום בית, ולא גירושין.
- ב. כבר ביום כ"ז אייר תשפ"ב (21.5.2020) ניתן פס"ד לגירושין על סמך הסכמת הצדדים, והבעל הוא שעכב את הגט.
- ג. הבעל גרם בהתנהגותו האלימה, המתוארת בכתב התביעה, לאי קיום יחסי אישות. לפיכך אין מקום להקדים את מועד הקרע לזמן שבו הפסיקו לקיים יחסי אישות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ד. לא הוכח כי קיימת בפועל הלוואה לבת. האשה לא ידעה על הלוואה כזו, משום שהצדדים התנהלו בפועל ברוב השנים בהפרדה רכושית, כלומר, האשה לא ידעה כלל על התנהלותו הכספית.
- ה. במרוצת החודשים יולי 2016 – ספטמבר 2017 קיבלו הצדדים עזרה כספית העולה ל- 98 אלף ש"ח. יוצא שכל חודש התווסף למשכורתו של האיש העומדת על 6000 ש"ח סך של 2000 ש"ח. ממילא ברור כי החוב לבת, ככל שקיים, לא שימש לצרכי הבית אלא להשקעות בבורסה שהתגלו ככושלות.
- ו. האשה תתמודד לבדה מול הרב [ב'] בעניין חלקה בהלוואה. בהסכם הלוואה זו נאמר כי עם מכירת הדירה תיפרע ההלוואה. הבעל לא קיים זאת.
- ז. האשה תובעת מזונות אשה עבור 26 חדשים בהם עיכב הבעל את הגט. סה"כ 70,200 ש"ח.
- ח. האשה נשאה בתשלומי הארנונה בשנים 2018 – 2021 באופן בלעדי, בסכום של 23,000 ש"ח.

דיון והכרעה

דיון בטענות התובע

א. לעניין קביעת מועד הקרע .

כאמור, הבעל טוען כי יש לקבוע את מועד הקרע בזמן שבו הפסיקו הצדדים לקיים יחסי אישות, כלומר לפני שמונה שנים, ולפיכך תובע השבת מחצית תשלומי המשכנתא מאז. האשה טוענת כי מועד הקרע הוא מועד הגירושין.

עמדת הבעל אינה מתקבלת מהנימוקים הבאים:

א. לכאורה יש לראות בהפסקת יחסי אישות בין בעל לאשה כקרע שחל ביניהם. אולם הדבר תלוי בנסיבות המקרה. בנידון דידן, האשה צירפה את תכתובת המייל ששלח הרב [ש']. מדבריו עולה כי פניית הצדדים אליו לפני שמונה שנים הייתה לצורך שלום בית. כלומר הפסקת יחסי האישות כרוכה הייתה בניסיון לשוב לשלום בית בליווי והדרכת הרב.

ב. בשאר תחומי החיים לא חל שינוי. הצדדים המשיכו להתנהל כלכלית באותו אופן שהיה עד אז. במקרה דומה פסק ביה"ד ירושלים (לא פורסם) בראשות האב"ד הרה"ג אוריאל לביא שליט"א – כדלהלן –

"עוד יצוין: מועד ה"קרע" הקובע את חישוב האיזון, הינו מושג כלכלי ביסודו. והרציונל הוא שלא נכון שאחד מבני הזוג יצבור זכויות בזכויות הממון של בן הזוג השני בשעה שכבר קיים קרע כלכלי. על כן במקרה הנוכחי ששני הצדדים עדיין תחת אותה קורת גג, וטרם נפרדו לדירות נפרדות, וכמו כן עדיין מנהלים את כל ענייניהם הכלכליים ללא שינוי מכפי שנהגו בכל השנים, ומנהלים משק בית משותף מחשבון זה... הרי שבכך קיים ביטוי ברור,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שככל שהדבר נוגע להיבט הכלכלי, שהוא ההיבט הרלבנטי בנידון זה, הבעל בעצמו בחר להימנע מיצירת הקרע, ועד כה טרם התרחש הקרע הכלכלי... ביחס לקיום יחסי אישות כגורם רלבנטי, קשה לקבל זאת, כשלא היתה לכך השלכה על ההיבט הכלכלי. מלבד זאת יצוין, עקרונית, עפ"י ההלכה אפילו ביחס לזכאות האשה לכתובתה, לא נשללה זכאותה, גם בנסיבות שהיא מרדה בבעלה ללא כל הצדקה, אלא רק בכפוף לקיומו של הסדר הקבוע במורדת, התראה והכרזה וכו'. לכן תמוה שגורם זה מצד עצמו, שאינו גורר שלילת הזכאות לכתובה, ישליך על זכויות הממון של האשה עפ"י חוק.

עד כאן ציטוט מפסק הדין.

בנידון דידן, אף שנפסקו יחסי האישות בין הצדדים, ראשית לא נקבע מי מהצדדים היה אשם בכך, ושנית והיא העיקר, לא התקיימו התנאים ההלכתיים להכרזת האשה כמורדת.

ג. הנסיבות להקדמת מועד הקרע.

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג – 1973, קובע את מועד איזון המשאבים, למועד התרת הנישואין כאמור בסעיף 5(א) לחוק:

"עם התרת הנישואין או עם פקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג (בחוק זה – פקיעת הנישואין) זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג [...]"

במסגרת תיקון 4 לחוק, סעיף 5א, סעיף המאפשר את איזון המשאבים עוד לפני סידור הגט, נקבע כדלהלן:

"5א. (א) הזכות לאיזון משאבים לפי סעיף 5 תהיה לכל אחד מבני הזוג אף בטרם פקיעת הנישואין אם הוגשה בקשה לביצועו של הסדר איזון משאבים לפי פרק זה והתקיים אחד מהתנאים המפורטים להלן:

(1) חלפה שנה מיום שנפתח אחד מההליכים האלה:

(א) הליך להתרת נישואין;

(ב) תביעה לחלוקת רכוש בין בני הזוג, לרבות תביעה לפירוק שיתוף במקרקעין המשותפים לבני הזוג לפי חוק המקרקעין, התשכ"ט – 1969, תביעה לפסק דין הצהרתי בדבר זכויות בני הזוג ברכוש, בקשה לביצוע הסדר איזון משאבים לפי פרק זה או בקשה לפי סעיף 11;

(2) קיים קרע בין בני הזוג או שבני הזוג חיים בנפרד אף אם תחת קורת גג אחת במשך תקופה מצטברת של תשעה חודשים לפחות מתוך תקופה רצופה של שנה; בית המשפט או בית הדין רשאי לקצר את התקופה האמורה בפסקה זו אם ניתנה החלטה שיפוטית המעידה על קיומו של קרע בין בני הזוג."

בדברי ההסבר לחקיקתו של סעיף זה נכתב:

"ניתן יהיה להקדים את מועד איזון המשאבים בהתקיים אחד משני התנאים שעניינם פתיחת הליך משפטי המתנהל במשך תקופה של שנה לפחות או קיומו של קרע בין בני הזוג או היותם חיים בנפרד במשך תקופה כמפורט לעיל, והכל אם ניתנה קביעה של בית דין דתי בדבר הסיכוי לשלום בית חובת בני הזוג להתגרש או שניתן היתר נישואין כאמור לעיל."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עם זאת מוצע לקבוע כי אם בית הדין הדתי לא החליט כאמור בתוך תקופה של שנה ניתן יהיה להפעיל את הסדר איזון המשאבים אף בהעדר החלטה כאמור ואולם לבית הדין הדתי סמכות להאריך את התקופה בשלושה חודשים נוספים.

ביום י"ט כסלו תשפ"ג (13.12.2022) פורסם פסק דין של ביה"ד הגדול בהרכב כב' הדיינים הרה"ג א' איגרא, הרה"ג ש' שפירא והרה"ג מ' עמוס, בתיק מס' 1266689/3.

להלן נצטט מפס"ד זה בהסבירו את לשון החוק הנ"ל, ובמה שנוגע לנידון דידן:

"לשון החוק וההסבר שניתן לו מורים שקרע בלתי-הפיך מהווה כשלעצמו עילה להקדמת מועד האיזון. עם זאת מניסוחו של סעיף זה כשלעצמו יש מקום לפרש שאם נפתח הליך שיפוטי, אף אם לא עברה שנה מעת פתיחתו, אך נטען על קרע בלתי-הפיך, כפי שקבע המחוקק, או שנעשה מעשה אלימות המורה על קרע שכזה – רשאית הרשות השיפוטית לתת החלטה המורה על פירוק שיתוף באופן מיידי. הדבר אמור להיעשות כמובן אחרי הגשת תביעה לאיזון משאבים, שהרי ללא תביעה אין מקום להתערבותה של הרשות השיפוטית.

סעיף זה מאפשר עריכת איזון במועד מוקדם לגירושין. אך מסעיף זה עדיין לא ניתן להוכיח על סמכות לקבוע מועד איזון משאבים במועד קרע, אם מועד זה חל לפני הגשת התביעה, ובוודאי אם הוא חל שנים רבות לפני הגשתה...

חוק יחסי ממון, שלא כהלכת השיתוף, אינו מקנה זכויות לבן זוג בנכסי הצד השני במהלך הנישואין. עם זאת החוק מקנה שיתוף רעיוני נדחה לעת פירוד, שאז יישומו נכסי כל אחד מיחידים הצדדים וייערך איזון ביניהם. משטר יחסי הממון החל על בני הזוג הוא כזה שבמשך הנישואין חלה הפרדה בין נכסי בני הזוג בהתאם לדיני הקניין, ואילו עם פקיעת הנישואין קם בין בני הזוג חיוב אובליגטורי לאזן ביניהם את שוויים של נכסיהם (ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי, פ"ד מט (3) 550, 529 (1995)). דין זה דומה לשני אנשים שעשו שותפות באופן שכל אחד מהם יפעל וירוויח, או שאחד יפעל וירוויח והשני יעשה פעולות כל שהן למענו, ובהגיע העת שנקבעה לגמר השותפות, יחולק מה שנצבר, או בעין או בתשלום שווה כסף, דבר זה הוא שותפות רעיונית.

ומעתה, אם יתברר שהשותפות הרעיונית בין בני הזוג פסקה זמן רב לפני הגשת תביעה, בין תביעת גירושין ובין תביעה רכושית, ההיגיון אומר שיש להקדים את מועד האיזון, שהרי כאמור הרעיון העומד בבסיסו של החוק הוא שותפות נדחית, כששני הצדדים עושים מאמץ משותף – כל אחד על פי יכולתו וכישוריו לטובת הבית המשותף. משכך, משפקעה הנהגה זו ונוצר קרע, וכל אחד מיחידים הצדדים אינו עושה למען שניהם אלא למען עצמו בלבד – אין מקום להתייחס אליהם כשותפים רעיוניים ואין לאזן את מה שנצבר ממועד חדלות המאמץ המשותף עד לגירושין בפועל.

קרע זה, שאינו הפיך, אמור להיות בהצטרף שני נדבכים: קרע במובן האישי, מגורים בחדרים נפרדים או הפסקת קיום חיי אישות, וקרע כלכלי, הפסקת קיום משק בית משותף. קרע שיהיה רק באחד משני עניינים אלו, לא יהיה לכאורה מועד קרע בלתי-הפיך, המצדיק הקדמת מועד האיזון.

בנידון דידן, לא היה קרע בלתי הפיך, שהרי הצדדים פנו לרב [ש'] בניסיון לשלום בית. בוודאי שלא היתה פניה לערכאה שיפוטית. לכן לא נוכל לומר שהיה מועד קרע בזמן שפסקו יחסי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישות בין הצדדים. בנוסף, התנהלות הבית מבחינה כלכלית המשיכה בשנים הללו כבשנים קדמוניות. לפיכך תביעת הבעל להקדים את מועד הקרע נדחית. ביה"ד מקבל את עמדת האשה. מועד הקרע הוא יום הגירושין.

ב. בעניין הטענה להחזר ההלוואה לבת

עמדת הבעל אינה מתקבלת. האשה פטורה מתשלום מהנימוקים הבאים:

א. הבעל לא הציג כל ראיה לקבלת ההלוואה מהבת ולקיום חוב. גם אם העבירה הבת את משכורותיה, חלקם או כולם, לידי אביה, אין פירוש הדבר כי הדבר היה בתורת הלוואה. הצדדים שייכים לציבור החרדי בו, לא אחת, בנות עובדות מסייעות בצרכי היומיום, וכשמגיעות לפרקן ההורים מחתנים אותן. אין חשבון מדויק מה ניתן ומה הוחזר אלא אלו מתנות הדדיות. לכן אין ראיה כי הבת חשבה או הבינה שהיא מלווה להוריה את משכורתה בזמן העברת הכספים. ממילא, גם אם טוענת הבת היום שהעברות אלו היו בגדר הלוואה, ואף שהאם עצמה מאמינה לה, כפי שכתבה בכתב התביעה (סעיף 48), הלכתית לא הייתה כאן הלוואה.

ב. ועוד – הבעל תובע את האשה, אולם כלל לא הביא ראיה כי פרע לבתו את מה שטען שלווה ממנה. כאמור לעיל, הבת נישאה והאב מילא את חובתו בנישואיה, ואינו יכול לחזור ולתבוע הוצאות אלו מהאם, שהם חובת האב.

נפרט את האמור בראשונים ובפוסקים בנושא זה.

דין איש ואשה שלוו כאחד כדין שניים שלוו יחד מאחד, שחובת הפירעון על שניהם. מקור הדין בספר התרומות שער מד חלק ד אות א, וז"ל שם:

”והיכא שלוו איש ואשתו מאחד יש לאשה לפרוע מכתובתה מחצית החוב דהוא החצי ולא תוכל לטעון שלא נכנסה דרך חיוב אלא מדין ודברים סלקה עצמה מן הנכסים, שאף לפרעון נכנסה, ולענין המחצה היא כאשה שלוחה בפני עצמה, ואם פרע הבעל כל הממון או היתומים וכתב להם ב”ח התקבלתי הרי הם חוזרין וגובין מחצה שלה כדין ערב או קבלן שפרעו. ואם הבעל קיים והיא טוענת אתה לקחת כל הממון אינה נאמנת. ואם יש מיגו בפרעון נאמנת. סוף דבר הרי הם בטענות הללו כשאר שני לוויין שלוו.”

עיין שם שכתב שכן השיב הרי”ף בשו”ת סימן רס”ב.

דין זה נפסק להלכה בטור ובשו”ע חו”מ סימן ע”ז סעיף י”א. לכאורה לפי זה על האשה לפרוע מחצית החוב שנטלו שניהם. עיין ביאור הגר”א שם ס”ק לג שכתב –

”איש ואשתו כו’ וה”ה בטענות כו’. דכל שאינה נושאת ונותנת בתוך הבית כאחר דמי. וכמ”ש בב”ב נ”א ב’ ת”ר אין כו’ קבל מן האשה כו’ וע’ תוס’ שם ד”ה קבל כו’ וע”ל סי’ ס”א סי”ב וסי’ ס”ב ס”א בהג”ה לא היתה נושאת כו’.”

כלומר כדי לקבוע כי האשה חייבת, יש לקבוע כי האשה היא רשות עצמאית מבחינת התנהלותה הכלכלית בבית, ויש לה ממון משלה. כלומר היא אינה נושאת ונותנת בתוך הבית. דאם לא כן, מה שנושאת ונותנת שייך לבעל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אולם במה דברים אמורים – שאכן הייתה הלוואה ושניהם לוו. בנידון דידן, לא מיבעי שאין הוכחה שהייתה הלוואה, גם אם הייתה, לא לוו אותה ביחד. הרי הבעל עצמו בטענותיו טען שהאשה לא הייתה נושאת ונותנת בתוך הבית, אך לא בגלל שהיה לה ממון משלה. הבעל טען שהאשה לא עבדה ולא ניהלה כלום. לכן גם אם נלקחה הלוואה, האשה לא לוותה ביחד עם הבעל. כאמור מקור הדין הוא ספר התרומות, והוא עצמו פסק בשניים שלוו שאם האחד כופר בעצם ההלוואה, אי אפשר לחייבו. שכך כתב שם בחלק ג':

”והיכא דראובן נתרעם על שנים וכפר האחד והודה השני שהוא וחברו חייבין בהלוואה... והשיב בזה ה”ר אברהם בר יצחק ז”ל אם אותו ממון לקחו אותו בתורת שתוף נעשו אחראין זה על זה וזה שהודה יתחייב בכל, ואין מקבלין עדותו על חברו, מפני שהוא נוגע בעדות.”

גם דין זה נפסק בחו”מ בסימן ע”ז הנזכר בסעיף ה’.

אם הייתה הלוואה, האשה פטורה מתשלום מחציתה מטעם נוסף.

כבר כתבנו לעיל כי להלוואה הנטענת אין שטר. כלומר אם הייתה הלוואה, זו מלווה על פה. ובמלווה על פה נחלקו הפוסקים האם דינה כמלווה בשטר לעניין ערבות הדדית של הלווים זה לזה. הרמ”א פסק שם בסעיף א -

”שנים שלוו כאחד, או שלקחו מקח אחד, (או שקבלו פקדון ביחד (המגיד פכ”ה), הגהה בין בשטר בין בעל פה (ב”י), שניהם ערבים זה לזה אף על פי שלא פירשו; ואם אין נכסים לאחד מהם, גובה מחבירו הכל. אבל אם יש לו נכסים, לא יתבע הערב תחלה, (כי יש לו דין ערב בכל דבר) (ב”י וכן משמע בפוסקים), וגובה מכל אחד החצי שהוא מוטל עליו (הרא”ש בתשובה כלל ע”ג סי’ י). (אלא אם כן פירשו בהדיא שהן ערבים קבלנים זה בזה שאז תובע איזה מהם (שירצה) (תשובת הרא”ש כלל ע”ג סי’ י”ג ומהרי”ק שורש קפ”ב.”

הרי דסבירא ליה לרמ”א כב”י שדין מלווה על פה כמלווה בשטר לעניין זה. ועיי”ש ביאור הגר”א ס”ק ד’ – ה’ שלמד כך מהירושלמי פרק שבועת הפקדון, מקור דין זה. אולם הש”ך חולק. וז”ל שם בס”ק ב :

”בין בעל פה. כ”כ הב”י [סעיף ב'] ומביאו בד”מ [שם]. ולפע”ד אין דבריו מוכרחים, דמה שהוציא כן שהרי בירושלמי [שבועות פ”ה ה”א], שנים שלוו סתם אמרו, אינה הוכחה, דהרי איתא שם, אף על גב דלא כתבין אחראין כו’, משמע דבשטר מיירי. גם מ”ש הב”י דמ”ש הרמב”ם [פכ”ה ממלוה ה”ט] בשטר, הוא לאו דוקא. הוא דוחק, וגם הטור ושאר כל הפוסקים כתבו שנים שלוו בשטר... גם בתשובות רשב”א [ח”א] סי’ אלף פ”ב משמע דדוקא שטר... שוב מצאתי בספר גדולי תרומה דף ר”א [שער מ”ד ח”א ס”ד] שהשיג על הב”י בזה. ונ”ל דגם הב”י לא קאמר אלא כשניכר מתוך הענין שלוו בשותפות, וה”ק דלא שנא בשטר ולא שנא בע”פ, כשניכר שלוו בשותפות, ערבאין זה לזה, ולא נקט שטר אלא משום דאז מסתמא ערבאין זה לזה כיון שלוו בשטר אחד, וא”כ ה”ה בעל פה כשניכר שלוו בשותפות, וכן צריך לפרש דברי הרב בהג”ה, אלא שקיצר בדבר.”

להש”ך, במלווה על פה אין ערבות הדדית בין שני הלווים אא”כ פירשו כן או כשניכר שלוו בשותפות. ונראה שכך דעת בעל נתיבות המשפט שהביא (חידושים ס”ק א’) את דברי הש”ך כצורתם ולא השיג עליו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בנידון דידן, ככל שהיתה הלוואה, גדרה מלווה על פה. ממילא, יכולה האשה המוחזקת בממון לומר קים לי כהש"ך. האשה לא ידעה על ההלוואה, וודאי לא התחייבה לפרוע את מחציתה.

ג. טעם נוסף לפטור את האשה מתשלום ההלוואה.

לכאורה, גם אם נאמר ששניים שלוו מאחד כל אחד חייב במחצית החוב, אם פרע האחד את

כל החוב, האם יוכל לחזור ולגבות מהלווה השני? הרי בעניין פורע חובו של חברו פסק

המחבר בחו"מ סימן קכ"ח סעיף א' שפטור:

"הפורע חובו של חברו שלא מדעתו, אפילו היה בשטר, ואפילו היה עליו משכון ונטלו זה שפרע, אין הלוה חייב לשלם לו, ונוטל משכונו בחנם, והרי אבד זה הנותן, מעותיו. ואפילו אם היה המלוה דוחקו לפרוע, (ש"מ) היה הלוה מפייס את המלוה ומוחל לו. הגה: וכן נראה לי עיקר. ודלא כיש חולקין ואומרים דחייב לשלם (טור בשם ר"ת והרא"ש)"

אם כן, לכאורה גם בשניים שלוו הדין כן. ונחלקו בכך הראשונים.

כתב בשו"ת הרא"ש כלל ע"ג סימן ט':

"וששאלתם שנים שלוו ונעשו אחראין וערבאין זה לזה והאחד מהם פרע כל החוב ונתן המלוה שטר החוב ביד הפורע אם יוכל לגבות חצי החוב מחברו או נאמר שהפסיד מעותיו כדין פורע שטר חוב של חברו.

תשובה הא מילתא דפשיטא היא כיון שמן הדין יכול להוציא המלוה ולגבות ממנו כל חובו שחברו חייב לפרוע לו חלקו. דהא דאמרינן (נדרים ל"ג) הפורע חובו של חברו הפסיד מעותיו, היינו היכא דמדעתו קם ופרע ולא היה מוכרח לכך דהוי כמו מברית ארי מנכסי חברו. אבל היכא דמתחלה נעשו אחראין וערבאין זה לזה אין בכאן מברית ארי וצריך חברו לפרוע חלקו."

וכ"פ ספר התרומות שער מ"ד חלק א' אות ה':

"ומסתברא דכיון שפסקנו שהן ערבאין זה על זה אם לוו שנים או שלשה ובא המלוה ותבע אחד מהן וברר בעדים או בהתקבלתי שכתב לו שפרע הכל חוזר ותובע מחבריו את חלקם כדין שאר ערב שתובע את הלוה כשמכרר שפרע בשבילו. ואף על פי שפסקנו שאין הלוה חייב לשלם לערב עד שיאמר לו בשעה שנכנס ערבני ושלם או שהרשהו שיכנס ערב בשבילו. דמסתמא כיון דנעשין ערבין זה על זה כמי שהרשהו דמי, שעל מנת כן נשתתפו בכך."

משמעות הדברים, בשניים שלוו ופרע אחד הכל, אינו מברית ארי, והאומר לשותפו "ערבני" הרי הוא כמי שנתן לו רשות לשלם עבורו.

אולם דעת הרמב"ם בדין האומר "ערבני" שונה. שכן כתב הרמב"ם בהלכות מלוה ולוה פרק כ"ו הלכה ו':

"ערב שקידם ונתן לבעל חוב את חובו הרי זה חוזר וגובה מן הלוה כל מה שפרע על ידו אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים כלל, במה דברים אמורים כשאמר לו הלוה בעת שנעשה לו ערב ערבני ושלם, אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן או שאמר לו הלוה ערבני ולא הרשהו שיתן ויפרע החוב אין הלוה חייב לשלם לו כלום ... והרי אבד זה הנותן את מעותיו שמא היה הלוה מפייס את המלוה ומוחל לו.

השגת הראב"ד - בד"א וכו' עד חייב לשלם לו כלום. א"א אלו דברים שאין הדעת מקבלתן ואין השכל סובלן."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרי שנחלקו הרמב"ם והראב"ד בכך. ולדעת הרמב"ם גם האומר לחברו "ערבני", צריך בנוסף להרשות לו לשלם עבורו, ואם לא כן הרי זה פורע חובו של חברו והפסיד מעותיו.

בסימן ע"ז, א' פסק המחבר כדלקמן –

"ואם פרע אחד מהם כל החוב, חוזר וגובה מחבירו חלקו. (ולכן שנים שלוו ופרע אחד מהן, ודאי פרע בעד חבירו) (מרדכי ריש פ' מי שהיה נשוי ומהרי"ק שורש ק"ד).

אולם הש"ך בס"ק ה חולק. וז"ל שם :

"ואם פרע אחד מהם כו' חוזר וגובה כו'. דין זה צל"ע, ותמיה לי על המחבר שפסק כן בפשיטות...למאי דכתב המחבר לקמן סימן ק"ל סעיף ב' סברת הרמב"ם וסברת הראב"ד ולא הכריע, והוי ספיקא דדינא והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואינו חייב אף על פי שהרשהו להיות ערב עד שירשהו לשלם, הכא נמי אינו חוזר וגובה מחבירו חלקו.

ועוד נראה ברור דהרא"ש וטור לטעמייהו אזלי דס"ל בשנים שלוו יכול לגבות מכל אחד ואחד הכל דהו כקבלנים זה לזה, ובקבלן גם הרמב"ם והמחבר מודים כמבואר להדיא לקמן סימן ק"ל סעיף ב', וכן משמע להדיא מדברי תשובת הרא"ש [שם] וז"ל, כיון שמן הדין יכול המלוה לגבות ממנו כל חובו, חבירו חייב לפרוע לו חלקו, דהא דאמרינן הפורע חובו של חבירו הפסיד מעותיו, היינו היכא דמדעתיה קם ופרע ולא היה מוכרח לכך, דהוי כמו מבריה ארי, אבל היכא דמתחילה נעשו אחראין וערבאין זה לזה, אין כאן מבריה ארי, וצריך חבירו לפרוע חלקו, עכ"ל, ומביאו ב"י [מחודש ב']. משמע, דוקא מטעמא כיון שהיה המלוה יכול לגבות ממנו כל חובו והיה מוכרח לשלם הכל, וא"כ לדין דקי"ל דאינן רק ערבים זה לזה ולא קבלנים, אם כן לא היה יכול המלוה לגבות כל חובו מאחד מהם ולא היה מוכרח לשלם הכל, הוי כמו פורע חובו של חבירו לקמן ריש סימן קכ"ח דהפסיד מעותיו.

לפי זה, הרי האשה לא הרשתה לבעל לשלם את חלקה בהלוואה שכלל לא ידעה עליה. ודאי שא"א לומר שעל מנת כן השתתפו. ולפי הש"ך בהסברו הראשון זהו ספיקא דדינא. ולהסברו השני, חולק הש"ך לגמרי וסובר שאם לווה אחד פרע הכל לא יוכל להיפרע מחבירו. משום שבפורע מדעתו, פטור מתשלום כי היה מפיס את הבעל חוב. ואילו בערבו מראש זל"ז לא אמרינן הכי. ובנידון דידן, ייתכן מאוד לומר שגם אם הייתה הלוואה, יכולה הייתה האם לפייס את הבת (שיודעת את האמת אודות יחסי הצדדים והקורות אותם וד"ל) שתותר לה על חלקה.

לאור האמור, הבעל הפורע הינו מבריה ארי ולא יוכל לתבוע מהאם השבת מחצית ההלוואה. וביותר שגם בעה"ת שמחייב החזרת מחצית החוב למשלם, כתב – "ותבע אחד מהן וברר בעדים או בהתקבלתי שכתב לו שפרע הכל". וכבר כתבנו שאין כלל ראייה בנידון דידן שהלוואה, אם הייתה, נפרעה ע"י האב.

ג-ד. הלוואות נוספות

לפנינו מסמכים שהגיש הבעל בדבר הלוואות נוספות:

1. קופת עזר נישואין. בתאריך ה' אדר ב' תשע"ו (13.4.2016) נלקחה הלוואה של 70,000 ש"ח ב- 70 תשלומים. כלומר חלפו 70 חודשים ממועד ההלוואה. הבעל צירף בסיכומיו אסמכתא ולפיה בכ"ט בשבט

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תש"פ (24.2.2020) נותרו 36,000 ש"ח. יש לדחות את טענת האישי מכיון שאין כל הוכחה שנכון להיום קיים חוב. האשה פטורה.

2. קופת גמ"ח. צורף אישור על חוב 28,000 ש"ח. יש לדחות את טענת האישי משתי סיבות: ראשית – האישור הוא מתאריך ה' אדר תש"פ (1.3.2020). שנית – האישור מוסתר בחלקו, מצד ימין למעלה.

מסקנה: לא הוכח שקיים חוב. האשה פטורה מתשלום.

3. מצורף אישור הפקדה ולפיו ביום 18.11.2011 הפקיד מר [י"ל] 25,000 ש"ח לזכות חשבון הבעל. יש לדחות את טענת האישי משתי סיבות: א. אישור זה אינו מהווה ראיה להלוואה ולתוקפה של ההלוואה עד עתה. ב. יתכן שיש כאן החזר הלוואה אותה הלווה הבעל, והוחזרה לו. מסקנה – האשה פטורה מתשלום.

4. חוב לרב [ב']. הבעל מצרף שטר הלוואה מהרב [ב'] ע"ס 100,000 ש"ח עליו חתומים הצדדים כלוים. בסיכומיה, טוענת האשה כי אולצה לחתום על שטר ההלוואה כשהוסבר לה שאם לא תילקח הלוואה, הדירה תימכר. ביה"ד אינו מקבל הסבר זה. משעה שחתמה האשה על השטר, התחייבה במחצית ההלוואה ולא נטען כי הלוואה זו סולקה. לפיכך, כל אחד מהצדדים חייב מחצית החוב לרב [ב']. ככל שהמלווה מעוניין בכך, עליו לתבוע בערכאה מתאימה את מחצית החוב מהבעל ומחציתו השניה מהאשה.

דיון בטענות הנתבעת

תביעת האשה להשבת מזונות.

כאמור לעיל, האשה תבעה גירושין. הבעל הסכים לבקשתה תוך שהוא מכחיש את טענותיה. בנסיבות אלו, לא התקיים דיון הוכחות הואיל ובפועל הייתה הסכמה לגירושין. לפיכך, האשה שתבעה את הגירושין נכנסה לגדר הלכתי של מורדת ואיבדה את זכותה למזונות.

אמנם לא כל מורדת מפסידה מזונות. מורדת שאיבדה זכות מזונות היא מורדת 'דבעינא ליה ומצערנא ליה'. וכן הטוענת 'מאיס עלי' מחמת התנהגותו שלו, כגון מבזבז כספים או שיכור, ללא פגיעה ישירה באישה איבדה מזונותיה. ואילו טוענת 'מאיס עלי' באמתלא מבוררת מחמת פגיעתו בה, נחשבת לאנוסה ואינה מפסידה את מזונותיה. לפי זה, לכאורה בנידון דידן היה מקום לחייבו במזונות משום שלאשה טענות קשות כלפיו. אולם כאמור לעיל, ביה"ד לא קיים דיון הוכחות נוכח הסכמת הצדדים להתגרש. הבעל מכחיש את כל טענותיה. לכן לא ניתן לקבוע כי דבריה אמת, ואי אפשר לחייבו במזונות שלאחר הגשת תביעת הגירושין.

הבעל טען כי הסכים לגירושין משום שכך הורה לו האדמו"ר שליט"א. ועוד הורה האדמו"ר שסידור הגט יתקיים לאחר שיתבררו שאר העניינים. הליך מכירת הדירה נמשך על פני שנתיים. לא הוכח כי לבעל אשמה בלעדית בכך. הבעל טען כי לא היה שיתוף פעולה מצד האשה.

בנסיבות אלה, לא ניתן לקבוע כי הבעל חייב במזונות האשה ממועד תביעת הגירושין ועד לסידור הגט בפועל. לקמן נביא את היסוד ההלכתי לאמור לעיל.

נאמר בגמרא כתובות דף ס"ד, א' בדין מזונות במורדת -

"ומשהינן לה תריסר ירחי שתא אגיטא, ובהנך תריסר ירחי שתא לית לה מזוני מבעל".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכתב הרשב"א שם :

"כלומר כשאמרה מאיס עלי... ואסיקנא דכיון דלא אתמר לא כמר ולא כמר מאי דתפסה ואפילו בעדים לא מפקין מינה מאי דלא תפסה לא יהבין לה, ונכסי מלוג לא הפסידה כלל אלא בלאותיה הקיימין שלה ואפילו לא תפסה יהבין לה, ואין לה מזונות מבעל תוך הזמן הזה דכיון שאינה רוצה בו אין לה מזונות ממנו, וגרסינן בירושלמי המורדת והיוצאה משום שם רע אין לה מזונות ולא בלאות וכן כתב הרב אלפסי ז"ל בהלכות."

וכן כתב הר"ן שאומרת מאיס עלי אין לה מזונות וכן הוא בריטב"א :

"והאומרת מאיס עלי שמהיין אותה י"ב חדש נראין דברים שאפילו למה שכתבנו שלא הפסידה כלום תוך זמן זה אין לה מזונות מבעל ולא פרקון, שלא תקנו חכמים מזונות למורדת ולא תנאי כתובה, וכן אמרו בירושלמי (ה"ח) המורדת והיוצאת משום שם רע אין לה מזונות."

בספר עטרת דבורה חלק א' סימן ל"ד עמוד 227 הביא חבל פוסקים שפסקו כראשונים הנ"ל :

"בעיקר הדין שהעלנו אליבא דרוב הראשונים דהאומרת מאיס עלי מפסידה מזונותיה, כן סתמו לדינא הרבה אחרונים ובהם-שו"ת בנימין זאב סי' קטז, שו"ת לחם רב סי' נג, בית יעקב סי' ע"ז ס"ב(ד"ה ותיטול בלאותיה), חזו"א סי' סט ס"ק טו, שו"ת ויאמר יצחק אה"ע סי' קכו, ספר אבני האפוד(שהובא לעיל) ושו"ת משפטי עוזיאל חלק אה"ע סי' סד."

ועיין בדברי מרן הרב קוק זצוק"ל בשו"ת עזרת כהן סימנים נ"ה – נ"ו שחולק וסובר שבנותנת אמתלא מבוררת לדבריה, חייב במזונותיה.

אולם בדין זה יש לחלק מאיזה נסיבות נוצרה מאיסות אצל האשה כלפי הבעל.

ביסוד הדין כתב הרא"ש מסכת כתובות פרק ה' סימן ל"ה :

"וכן היה דין רבינו מאיר ז"ל בדינא דמתיבתא אבל היה מצוה להחרים אם השיאה שום אדם עצה כדי להוציא נדונייתה מבעלה וכשהיה נראה לו ערמה בדבר לא היה מצוה להחזיר לה אפילו נדונייתה הלכך לא היה דין דין מאיס עלי אם לא שתתן אמתלא לדבריה למה אינו מקובל עליה או שהיה מכלה כל הממון."

ובב"ח סו"ס ע"ז – "שוחק ושיכור כל היום".

במציאות זו, אין לאשה טענה כלפיו בעניין עצם הנישואין, אלא מואסת בו מחמת התנהגותו ואישיותו. אמנם במצב של מאיסות שמקורה בהתנהגותו כלפיה, והוא האשם בחורבן הבית, לא איבדה האשה את הזכות למזונות משום שבכי האי גוונא יצאו הגירושין ממנו.

מקור החילוק בדברי הבית יעקב בסימן ע"ז שם, ד"ה תטול :

"ומ"ש בשם הר"ן דמשהינן אותה י"ב חודש אף דלהר"ן צריך ליתן לה כתובה ולעולם יכול לגרש כשנותן לה כתובה מ"מ מבקשין אותה להמתין שלא יגרשנה אותה בשביל מורדת. ומ"מ נראה דאפי' להר"ן מזוני לית לה דלא גרע מהא דסימן ע' סעיף י"ב בהג"ה דכשאינה רוצה להיות עמו דלית לה מזוני דלא תקנו מזונות רק כשהיא עמו."

כלומר, הבית יעקב משווה דין מזונות במורדת לדין חיוב מזונות לאשה שעזבה את בית בעלה המובא באבן העזר שם סימן ע'. ושם פסקו המחבר והרמ"א :

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האשה שיצאה מבית בעלה והלכה לבית אחר, אם באה מחמת טענה שהוא בשכונה שיוציאו עליה שם רע וכיוצא בזה, חייב לזונה שם אם תבעה מזונות; אבל אם לא תבעה, מחלה על מזונות דלשעבר. הגה: וה"ה אם היתה לה קטטה עם בעלה ולא מתדר לה עמו, והמניעה ממנו, ולותה למזונות, צריך לשלם; אבל אם המניעה ממנה, א"צ לשלם, דאין האיש חייב במזונות אשתו אלא כשהיא עמו (מרדכי פ"ב דייני גזירות וכ"כ הב"י בשם הריטב"א).

וכשם שבדין זה, אם המניעה להיות יחדיו יצאה ממנו לא פקע חיובו במזונות, כך אם מרדה ואומרת מאיס עלי, והמניעה ממנו, חייב במזונותיה.

בנידון דידן, היה מקום לחייב את הבעל במזונות האשה מאחר שטוענת מאיס עלי, ולכאורה טענותיה מבוררות. אך כבר כתבנו לעיל כי נוכח ההסכמה לגירושין, לא התקיים דיון הוכחות. הבעל מכחיש את טענותיה וטוען שכך לימדוה לטעון, וכולן שקר.

לפיכך - בשלב זה הבעל פטור מתשלום המזונות. ככל שתעמוד האשה על תביעתה, ייקבע מועד להוכחות.

העולה הלכה למעשה:

- א. האשה פטורה מהחזרת מחצית תשלומי משכנתא ששילם הבעל עד מועד הקרע.
- ב. האשה פטורה מהשבת מחצית החוב הנטען לבת.
- ג. האשה פטורה מתשלום מחצית הלוואות אותן נטל הבעל.
- ד. הבעל פטור מתשלום מזונות האשה ממועד התביעה לגירושין (אלא אם האשה תתבע לקיים דיון הוכחות וכנ"ל)
- ה. הבעל יגיב בתוך שבעה ימים לתביעה להשבת תשלומי ארנונה.

הרב אריה אוריאל

מצטרפים למסקנות

הרב נפתלי הייזלר

הרב צבי בירנבאום-אב"ד

נפסק כאמור בדבריו של הרב אריה אוריאל.

ניתן ביום י"ז טבת התשפ"ג (10.1.2023)

הרב נפתלי הייזלר

הרב אריה אוריאל

הרב צבי בירנבאום-אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה